

можливим досягнення цілей розвиваючого виховання, які С. Манукян класифікує як стратегічні цілі навчального процесу. Тому, планування цілей уроку повинно передбачати лише виховні цілі розвиваючого характеру, досягнення яких забезпечується визначенням, постановкою і розв'язанням освітніх завдань.

Висновки з даного дослідження і перспективи. Виходячи з вищевикладеного, особливу увагу звертаємо на необхідність, правильність та доцільність визначення виховних цілей уроку. Але водночас актуальними залишаються питання їх змістового наповнення, правильності мовного оформлення, а також співвідношення мети уроку з особистісними цілями вчителя, який, як і учень, виступає суб'єктом навчального процесу і є для учня певною соціальною цінністю, наділеною рисами і якостями, що стають вірогідним предметом наслідування. Новизною вирізняються пошуки науковців і практикуючих вчителів технології визначення виховних цілей (завдань) уроку, вироблення чітких алгоритмів.

Список використаних джерел

1. Бабанский Ю. К. Оптимизация учебно-воспитательного процесса: (Методические основы). – М.: Просвещение, 1982. – 192 с.
2. Гребенюк О. С. Общая педагогика: Курс лекций. – Калининград: Калининградский университет, 1996. – 89 с.
3. Дружинина Г. В. Технология постановки операционально заданных задач воспитания в практической деятельности учителя // festival.1september. ru/2006_2007/index. php?subject=21 – 266k.
4. Кириченко О. Підготовка вчителя в умовах модернізації загальноосвітньої школи //Науковий вісник Ужгородського національного університету: Серія «Педагогіка. Соціальна робота». Вип.8. – Ужгород, 2005. – С. 59 – 61.
5. Манукян С. П. Актуальные проблемы современной педагогики // Образование: исследовано в мире. <http://www/oim.ru>.
6. Савченко О. Я. Сучасний урок у початкових класах. – К.: «Магістр – S», 1997. – 256 с.

***Кравцова І. А.,
канд. пед. наук, доцент
Криворізький державний педагогічний університет***

РОЛЬ СТРУКТУРНО-ЗМІСТОВОГО АНАЛІЗУ ХУДОЖНІХ ТВОРІВ НА УРОКАХ ЧИТАННЯ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Методика організації роботи учнів над художніми текстами в початкових класах багатогаспектна. Вона передбачає реалізацію всіх завдань предмета читання з урахуванням мети вивчення конкретного твору, особливості його жанру, рівня підготовки учнів класу, повноти методичного апарату підручника, кількості годин, відведених на роботу з цим текстом. Одним із важливих факторів сприйняття творів мистецтва слова є емоції, читацькі переживання. Вчителю початкової школи слід обрати такі шляхи роботи над художнім твором, які б уможливили яскраві емоційні відгуки читачів на поетичне слово, створити емоційно-естетичну атмосферу.

Методика організації роботи учеників над художественними текстами в початкових класах багатоаспектна. Вона передбачає реалізацію всіх завдань предмету читання з урахуванням цілей вивчення конкретного твору, особливостей його жанру, рівня підготовки учеників класу, повноти методичного апарату підручника, кількості годин, відведених на роботу з цим текстом.

Одним з важливих факторів сприйняття творів мистецтва є емоції, наявність читальських переживань. Учителю початкової школи необхідно вибрати шляхи роботи над художественним твором, щоб зробити яскраві емоційні відгуки читачів на поетичне слово, створити емоційно-естетичну атмосферу.

Methods of students' organization with the art texts in elementary grades is multidimensional. It provides the realization of all tasks of the subject of reading with the aim of studying of a specific product, characteristics of its genre, the level of the students' training, entirely of methodical tools of the textbook, the number of hours allocated to work the text.

One of the important factors of art work of the word are emotions and the presence of reading experiences. Elementary school teacher must choose the ways of his work with the art work to make the vivid emotional feedbacks of the reader about the poetic word, to create emotional and aesthetic atmosphere.

Постановка проблеми. Державний стандарт початкової школи, програма з читання визначають структурно-змістовий аналіз як одну із суттєвих ліній уроку читання. Художні твори, вміщені у читанках, передбачають використання різних прийомів аналізу: сюжетного (змістового), по образного, проблемного, лінгвістичного.

Методика організації роботи учнів над текстами творів у початкових класах багатоаспектна. Вона передбачає реалізацію всіх завдань предмету читання з урахуванням мети опрацювання конкретного твору, особливостей його жанру, рівня підготовленості учнів класу, повноти методичного апарату підручника, кількості годин, які відведено на роботу з цим текстом.

Аналіз наукових досліджень з проблеми показав, що провідним принципом вивчення художніх творів у початкових класах є сприймання і усвідомлення учнями змісту у взаємозв'язку із аналізом його форми, тобто засобами відображення дійсності, позиції автора. Це зобов'язує вчителя не тільки звертати увагу на те, про «що» йдеться у творі, а й як це відображено у сюжеті, композиції, образах дійових осіб, засобах виразності тощо. Застосування цього принципу вимагає, щоб діти були підготовлені до сприймання твору і спочатку усвідомили його цілісно. На основі первинного синтезу має відбуватися елементарний текстуальний аналіз, який дає змогу учням краще осягнути зміст і образні засоби прочитаного, вийти на рівень глибшого аналізу-синтезу.

Мета статті передбачає висвітлення типових послідовностей етапів опрацювання творів на уроках читання, зокрема:

- 1) підготовку учнів до сприймання нового твору;
- 2) первинне читання тексту з метою ознайомлення зі змістом;

3) аналітичне читання (смісловий, структурний, художній аналіз змісту), що має практичну спрямованість і здійснюється на основі багаторазового перечитування тексту;

4) удосконалення якостей читацької навички, яке відбувається на різних етапах;

5) висновок-узагальнення з прочитаного;

6) творча робота на основі прочитаного [1, с.2].

Виклад основного матеріалу. Метою будь-якого аналізу є залучення дітей до цікавого, емоційно насиченого художнього пізнання, образного мислення, зміцнення навички та інтересу до самостійного читання. Отже, слід прагнути, щоб читання і аналіз тексту здійснювались як особистісно значуща діяльність [3, с.22].

Перехід до особистісно орієнтованої моделі навчання і виховання спрямовує на пошук нових шляхів і засобів, які забезпечуватимуть повноцінний розвиток здібностей, потреб та інтересів учнів в усіх сферах їхньої діяльності.

Літературна творчість молодших школярів у контексті особистісно орієнтованої освітньої моделі виступає як ефективний засіб розвитку їхніх творчих здібностей, формування культури і духовності.

Підготовчим етапом формування інтегративного мотиву літературної творчості – спілкуванню засобами мистецтва – у початковій школі мають стати уроки читання і позакласного читання. Педагог з багаторічним досвідом керування літературною творчістю молодших школярів В. Левін стверджує, що цей віковий період є благодійним підрунтям для того, щоб сформувати ставлення до казки, вірша, оповідання «... як до витвору, спеціально створеного автором для вираження іншим людям власного сприйняття світу» [4, с.15].

Як наголошує методист Н. Миропольська, формуванню естетичної позиції школяра сприяє створення ситуацій естетичного переживання. Вони є важливою педагогічною умовою, завдяки якій учнями здійснюється активне ставлення до світу. Ця умова має розв'язувати наступні завдання:

- сформувати навички співпереживання з героями художніх творів;
- розвинути здатність відгукуватись на естетичні прояви об'єктивного світу;

- практикувати «вихід» естетичних переживань від мистецтва до повсякденного життя.

Учитель може використати для формування позитивної мотивації літературної творчості молодших школярів прийоми стимулювання:

- звернення до високохудожніх зразків літератури з метою емоційного їх сприйняття;

- формування досвіду переживання відчуття краси;

- створення ситуацій співпереживання з героями твору шляхом «вживання» в ці образи;

- спілкування з природою та спостереження за змінами у природі;
- предметне унаочнення художньої деталі твору;
- використання засобів образотворчого та музичного мистецтва.

Формування цілісного емоційного сприйняття молодшими школярами високохудожніх зразків літератури виступає важливою передумовою успіху в підготовці дітей до літературної творчості.

Лінгвістичний аналіз – це передусім аналіз використання автором мовних засобів у художньо організованому мовленні, що допомагає усвідомити зміст твору, задум автора – а отже, і формувати свідоме читання. Лінгвістичний аналіз (для початкової школи доцільніше вживати лінгвістичний коментар) сприяє збагаченню, активізації словника, розумінню можливостей слова, усвідомленню багатства української мови, естетичному вихованню [2, с.17].

Найважливішим фактором сприймання творів мистецтва слова є емоційність, наявність читацьких переживань. Учителю треба вибрати шляхи роботи з художнім твором, щоб зробити яскравими емоційні відгуки читачів на поетичне слово, створити емоційно-естетичну атмосферу. Це емоційне на лаштування учнів на сприйняття твору, на потрібну хвилю душі читача: через зорове, слухове сприйняття створити основу для розуміння почуттів, переданих у творі.

Мета первинного синтезу (ознайомлення з художнім твором) – викликати, як рекомендує методист Г. Кудіна, у дітей відповідний настрій, глибоке співпереживання, відчуття радісного хвилювання від спілкування з художнім текстом.

Після емоційного сприймання поезії слід дати дітям можливість поділитися враженнями: подобається, сумно-радісно, здивувало, хочеться побачити це насправді. Отже, перший крок до сприймання твору – допомогти дітям проникнутися переданими почуттями.

Наступний крок – поглибити початкове читацьке сприйняття, не давати в готовому вигляді, а допомогти досягнути художню ідею шляхом створення ситуацій, які спрямовують читача до відкриття. Учителю слід пам'ятати, що художня ідея не зводиться до логічного формулювання основної думки твору, вона існує в образній формі. Завдання вчителя – підібрати такі прийоми роботи з твором, щоб під час аналізу діти уявили, пережили, зрозуміли, яким і чому саме таким має бути, на думку письменника, світ, в якому ми живемо, і якими маємо бути ми самі; навчати розумом, почуттями і душею сприймаючи запропонований твір, приймати чи не приймати закладений у ньому досвід. Засвоєння ідеї художнього твору відбувається в результаті встановлення зв'язків між усіма елементами твору, спостереження, за їх функціонуванням у творі. Слід навчати дітей вдивлятися в художнє слово, щоб воно розкрило свої таємниці.

Вибираючи прийоми аналізу лірики, необхідно враховувати ідею рівневої організації художнього твору.

У методиці читання розроблені різні прийоми роботи з текстом:

– членування тексту на окремі частини, структурні компоненти яких (речення) об'єднані загальною смисловою ознакою, тобто мікротемою;

– стилістичний експеримент (О. Пешковський, М. Щерба та інші). Мета цього прийому – з'ясувати, чому автор використав саме це слово, а не інше. Висновок: автор майстерно підібрав слово – воно найяскравіше, найвагоміше;

– читання тексту під «лінгвістичним мікроскопом» (термін М. Шанського) – дуже детально, не пропускаючи жодної деталі, зупинючись на незвичайних висловах, словах-загадках (метафорах), суто авторських словах. Цей прийом допомагає виробити в учнів уважність до метафор, художніх засобів, уміння їх розпізнати, виділити із «тканини» тексту;

– спостереження за звукописом (звукові повтори, звуконаслідування). «Слова говорять не тільки своїм значенням, – писав С. Маршак, – але й усіма голосними і приголосними, своєю подовженістю, і вагою, і забарвленням»;

– спостереження за морфологічним складом речень. Прикметники дають фотографію предмета, затримують увагу читача на ознаках, як, наприклад, у вірші М. Вінграновського:

Лиш одна *сіра* чапля
з *малиновим* волом
на *сріблястій* нозі
у *зеленій* воді стоїть.

Дієслова допомагають сприйняти картину в динаміці: «чом, вітриську, розходився, хазяйнуєш у саду?»;

– запитання вчителя стосуються ритмічного складу тексту (ритм довгих рядків спокійний, розмірений, коротких – жвавий). Інколи поет змінює довжину рядка. Тоді на його промовляння витрачається стільки часу, як і на довгий рядок цього вірша за рахунок пауз. Цей рядок виділяється паузами. Наприклад, у вірші А. Малишка:

Хвалилася птиця –
Пе-ре-пе-ли-ця:
Здрастуй, спілий колосе,
/ Ясна зірко,
Діточок я вивела
/ Аж семірко!

– запитання щодо композиційного складу: простежити, як зримовані рядки;

– спостереження за синтаксичним ладом (короткі речення; риторичні

– запитання; розділові знаки, особливо трикрапка);

– визначення настрою, з яким треба прочитати рядки (пошук слів, якими передано стан, почуття ліричного героя; визначення причини переживання такого почуття);

– узагальнюючі запитання допомагають зібрати образ, вийти на новий рівень сприймання лірики;

– явлення описаних картин, словесне їх малювання (називання уявлених об'єктів, визначення фарб, якими наповнена картина);

– зіставлення художніх образів, художніх засобів, використаних різними авторами для змалювання однієї і тієї самої картини [1, с.3].

Перед опрацюванням віршів вчитель проводить літературно-методичний аналіз тексту, щоб самому осмислити кожний компонент твору, визначити елементи тексту, які учні можуть сприйняти самостійно, і ті, для сприйняття яких школярам потрібна допомога вчителя, вибрати прийоми, які забезпечать повноцінне естетичне сприймання твору.

Під час лінгвістичного аналізу поезії Ліни Костенко «Соловейко застудився» (3 кл.) є важливим структурно-змістовий аналіз.

У результаті вмілого педагогічного керівництва при читанні віршованого твору в учнів виникає співчуття до героя і воно перетвориться на співчуття до людей в реальному житті. У цьому разі відбувається закладка розуміння головного мотиву літературної творчості – спілкуванню засобами мистецтва слова.

Наведемо зразки завдань, які сприяють адекватному розумінню авторського задуму:

Що тебе вразило в оповіданні «Кінь утік» В. Сухомлинського? (3 кл.)

Про що мріяв Сванте Свантесон у казці «Про Карлсона, що живе на даху» А. Ліндгрена? (3 кл.)

Чуйність і сприйнятливність до краси і розуміння характеру героїв допомагає учням перевтілюватися в ці образи.

Перевтілення – це особлива, специфічна людська діяльність, яка має своїм результатом і певну форму пізнання, і своєрідну практику. Перевтілення дає поштовх до роздумів, переживань, оцінки, дає змогу розвивати творчі здібності учня, стимулювати його активність, збуджувати інтерес до власного емоційного стану, сприяє самовираженню молодших школярів, появи віри у власні можливості.

Мета виховного впливу емпатії, на думку І. Беха, «полягає у створенні таких умов, за яких певна, майже індіферентна соціальна цінність зачепила б вихованця, так би мовити, «за живе» [4, с.16].

Питання до змісту художнього твору відіграють роль стимулів для творчої розповіді, дають поштовх дитині для власного фантазування.

Опрацювання віршів пейзажної лірики, як і інших художніх творів, вимагає вміння вчителя визначати настрої твору (персонажів).

Висновок. Працюючи таким чином над художніми текстами, виховуємо свідомого читача, збагачуємо активний словник, розуміння мови як засобу творчого самовираження, щоб пізніше учні осягли, що художня література є мистецтвом слова.

Список використаних джерел

1. Науменко В. Вибір прийомів аналізу віршів пейзажної лірики //Поч. освіта. – 2007. – № 42. – С.2-5.
2. Петрик О. Лінгвістичний коментар на уроках читання //Поч. школа. – 2006. –№ 5. – С.17-19.
3. Савченко О. Етапи опрацювання художніх творів на уроках читання //Поч. школа. – 2005. –№ 9. – С.22.
4. Івоненко М. Методика підготовки школярів до літературно-творчої діяльності //Поч. школа. –2005. –№ 5. – С.15.

Н. Г. Каневская,
канд. пед. наук, доцент,
Криворізький державний педагогічний університет

ФОРМИРОВАНИЕ ОРФОГРАФИЧЕСКОЙ ЗОРКОСТИ У МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ

У статті показано залежність орфографічної грамотності від уміння молодших школярів прогнозувати місце орфограми в слові і здійснювати контроль власних дій під час написання, тобто від орфографічної пильності.

В статье показана зависимость орфографической грамотности от умения младших школьников прогнозировать место орфограммы в слове и осуществлять контроль собственных действий при письме, т. е. от орфографической зоркости.

The article shows the dependence between the orthographic competence and the primary school students' ability to control their own writing, i. e. their orthographic vigilance

Постановка проблеми. Обращение к данной проблеме обусловлено, прежде всего, низким уровнем орфографической грамотности современных школьников и поиском путей её совершенствования.

Формирование грамотного письма – одна из наиболее трудных задач, стоящих перед школой. Связано это и со сложностью самой орфографической системы русского языка, и с тем, что дети не могут понять логики правописания и воспринимают орфографию как набор не связанных между собой правил.

Безусловно, в начальных классах орфография ещё не может предстать перед школьниками как целостная стройная система. Тем не менее, важно показать младшим школьникам существующие закономерности в орфографии.

Перед каждым, кого волнует проблема грамотности (точнее безграмотности) школьников, встаёт вопрос: как сформировать у школьников прочные осознанные орфографические навыки?

Анализ работ известных специалистов в области психологии и методики правописания: Н. Н. Алгазиной, М. Т. Баранова, Д. Н. Богоявленского, Н. С. Вашуленко, А. И. Власенкова, П. Я. Гальперина, П. С. Жедек,